

Salut comunitària: una avaluació
d'impacte

Estudi del barri de Poble Sec

Barcelona, octubre de 2016

Autors de l'informe:

Ernesto Morales

Bernat Quintana

Projecte realitzat amb el suport RecerCaixa, un programa impulsat per l'Obra Social "la Caixa" amb la col·laboració de l'ACUP

recerCaixa
Avancem amb la ciència_

Per citar aquest document / To cite this document:

Morales, E.; Quintana, B.. 2016, "Estudi del barri del Poble Sec", Barcelona: IGOP, ASPB, ICS.

L'**equip investigador** que impulsa el projecte està format per membres de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP) de la Universitat Autònoma de Barcelona, l'Agència de Salut Pública de Barcelona (ASPB), l'Institut Català la Salut (ICS) i el Pla de Desenvolupament Comunitari de Roquetes.

Investigadora principal:

- Raquel Gallego Calderón (IGOP-UAB).

Equip de recerca:

- Nicolás Barbieri Muttis (IGOP-UAB)
- Ernesto Morales Morales (IGOP-UAB)
- Carolina Muñoz-Mendoza (IGOP-UAB)
- Bernat Quintana Terés (IGOP-UAB)
- Marc Martí Costa (Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales (FLACSO- Ecuador)
- Maribel Pasarín Rúa (ASPB)
- Maica Rodríguez Sanz (ASPB)
- María José López Medina (ASPB)
- Nuria Calzada Lombana (ASPB)
- Laia Palència (ASPB)
- Xavier Blancafort Sansó (ICS)

Comitè assessor i de seguiment:

- Felipe Herrera (PDC Roquetes)
- Glòria Muniente (EAP Roquetes-Canteres)
- Carles Valero Garcia (ICS)
- Montse Petit (ASPB)
- Carme Borrell i Thió (ASPB)
- Ana M. Novoa Pardo (ASPB)
- Andreu Segura i Benedicto (Generalitat de Catalunya)
- Oscar Rebollo (IGOP-UAB)
- Joan Subirats (IGOP-UAB)

Gestor:

- Nacho Ruiz Balmaseda (IGOP-UAB)

SUMARI

1. Introducció i metodologia.....	4
2. Presentació general de El Poble Sec.....	5
2.1 Característiques sociodemogràfiques.....	5
2.2 Una selecció d'indicadors de salut.....	7
2.3 Elements urbanístics i el seu impacte social: geografia, habitatges, equipaments i serveis.....	9
2.4 Característiques del teixit social/comunitari.....	13
3. Breu descripció de les accions comunitàries en l'àmbit de la salut.....	15
3.1 Origen i accions principals.....	15
3.2 Actors implicats en les intervencions.....	17
4. Anàlisi de l'acció comunitària en salut.....	18
4.1 Simbòlica: el perquè.....	18
4.2 Dimensió Substantiva: el què de l'acció comunitària en salut.....	19
4.3 Dimensió processual-operativa: el com.....	24
5. Conclusions.....	29
6. Referències bibliogràfiques i webgrafia.....	32
7. Persones entrevistades.....	33

ÍNDEX TAULES

Gràfica 1. Mapa el Poble Sec.....	5
Taula 1. Indicadors sociodemogràfics del Poble Sec.....	6
Taula 2. Indicadors de salut de El Poble Sec.....	8
Taula 3. Comparativa del preu de l'habitatge del Poble Sec amb Districtes i ciutat. Any 2013 – 2016 (1r trimestre).....	11
Taula 4. Resum de les accions comunitàries en salut desenvolupades al barri del Poble Sec per l'impuls o col·laboració del PDC.....	19

1. Introducció i metodologia

Aquest document presenta els resultats de l'estudi de l'acció comunitària en salut del barri del Poble Sec de Barcelona, que forma part de la tercera fase del projecte de recerca desenvolupat des de febrer de 2015¹.

El treball d'aquest estudi va contemplar una metodologia qualitativa basada en el mètode d'estudi de casos, amb l'objectiu d'aprofundir com es desenvolupa i s'ha desenvolupat en el barri del Poble Sec l'acció comunitària en salut.

Per a la recollida d'informació es van aplicar diverses tècniques: entrevistes semi-estructurades a 7 actors vinculats directament a l'organització de les accions comunitàries en salut: professionals sanitaris i socials, persones implicades en moviments socials i una família d'una escola² involucrada a les accions.

L'anàlisi d'informació es va fer mitjançant la tècnica d'anàlisi de discurs, amb l'objectiu d'identificar aquells elements comuns al discurs verbal expressat per les persones entrevistades, contrastat amb la informació escrita i les observacions realitzades. Cal assenyalar que a causa del seu caràcter qualitatiu, aquest estudi no busca ni reporta representativitat estadística, per la qual cosa la cerca i anàlisi de la informació es va orientar sota criteris d'heterogeneïtat i saturació, recorrent a la tècnica de triangulació a efectes de contrastar la informació aportada per les diferents fonts.

L'estructura d'aquest informe inclou: una presentació general del barri, una descripció de la trajectòria de l'acció comunitària en salut, l'anàlisi d'aquestes accions des de la perspectiva de tres dimensions (simbòlica, substantiva i processual) i les conclusions.

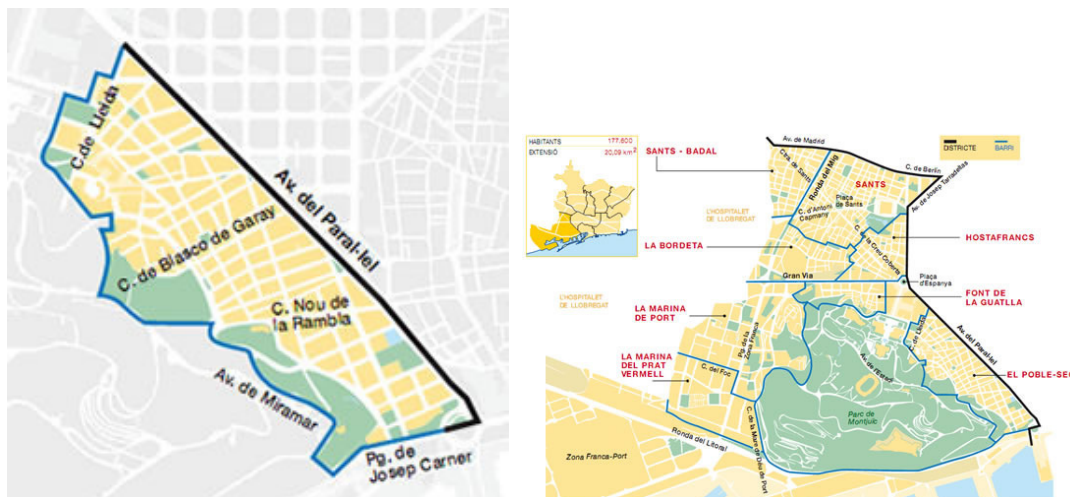
¹ Els detalls del projecte es poden consultar a <http://salutcomunitaria.com>

² Per a una explicació detallada de la metodologia d'aquesta recerca, així com els instruments utilitzats, es pot consultar el document "Marc analític i metodologia general del projecte Salut comunitària", elaborat per l'equip d'aquesta recerca. Disponible a <http://salutcomunitaria.com>

2. Presentació general de El Poble Sec

El barri del Poble Sec comprèn una extensió d'unes 70 hectàrees i es troba situat en una zona no llunyana al centre de la ciutat de Barcelona, delimitant amb l'avinguda paral·lel, la muntanya de Montjuïc, el mar i la plaça Espanya (fent frontera amb el carrer Lleida).

Gràfica 1. Mapa el Poble Sec

A l'esquerra el barri del Poble Sec, a la dreta la seva ubicació al Districte de Sants-Montjuïc.

Font: Mapa extret de ASPB (2009). Salut als Barris. Diagnòstic del Poble Sec.

2.1 Característiques sociodemogràfiques

La taula que es presenta a continuació reuneix informació estreta de diferents fonts i permet analitzar l'evolució dels indicadors sociodemogràfics més importants en aquesta zona de la ciutat. Es presenten les dades de població del barri en comparació amb el Districte i la Ciutat en dos moments temporals (2008 i 2014).

Taula 1. Indicadors sociodemogràfics del Poble Sec

Indicador	2008			2014		
	Poble Sec	Districte Sants - Montjuïc	BCN	Poble Sec	Districte Sants - Montjuïc	BCN
Densitat (hab/Km2)	8.881 (*) 43.227	7.958	15.926	8.833	7.944	15.793
Població 65 i + (%)	18.5	19.2	20.3	17.7	20.1	21.4
Població 65 anys i + que viu sola (%) (1)	29.5	25.9	25.2	29.1	26	25.6
Població per lloc de naixement (%):						
Barcelona	44.4	49.9	51.8	42.2	49.2	51.9
Resta de Catalunya	5.5	7.2	7.4	5.3	7.4	7.5
Resta de l'Estat	17.1	20.2	20.1	15.2	18.3	18.4
Estranger	32.9	22.7	20.1	37.3	25.2	22.2
Titulats superiors (%) (2)	-	-	-	22.6	26.0	25.6
Renda familiar disponible	70.8	80.7	100	66.3	75.3	100
Atur (%) (3)	-	-	-	11.1	10.1	9.7

* Dada sense tenir en compte l'Àrea Interès Especial Montjuïc (AIE Montjuïc)

(1) Població >65 anys que viu sola / població >65 anys

(2) Estudis universitaris – CF de Grau Superior / població de 16 i més anys

(3) El % del pes de l'atur és en relació a la població total d'entre 16 i 64. Cal esmentar que el percentatge real d'atur és més alt ja que la població activa real és menor.

Font: elaboració pròpia a partir de Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona i [Consell Econòmic i Social de Barcelona](#)

Sense voler reiterar el que ja expliquen les dades de la taula 1, si que volem destacar-ne alguns aspectes:

- Respecte a la densitat de població podem observar que el Poble Sec es troba en nivells significativament més baixos que la ciutat de Barcelona tant el 2008 com al 2014 (Poble Sec es situa al voltant dels 9.000 hab/Km2 i Barcelona molt propera als 16.000). Aquestes dades parlen de tot el territori del barri, incloent l'Àrea d'Interès Especial (AIE Montjuïc). Si no tenim en compte aquesta Àrea (pràcticament no urbanitzada) la densitat de població del barri augmenta fins a més de 43.000 hab/Km2, situant-se molt per sobre de les mitjanes del Districte (al voltant dels 8.000 hab/Km2) i de la ciutat de Barcelona.

La dada que fa referència a la densitat de població del Poble Sec sense l'AIE Montjuïc només consta fins l'any 2008.

- En referència als llocs de naixement de les persones que viuen al Poble Sec, el barri té uns nivells alts pel que fa a persones nascudes fora de l'Estat (32,9% al 2008 i 37,3% al 2014) en relació a la mitjana del Districte (que es situa entre el 22,7 i el 25%) i de Barcelona ciutat (que oscil·la entre el 20 i el 22%). Com podem veure, entre l'any 2008 i el 2014 al barri l'augment és de pràcticament un 5% quan al Districte i a Barcelona es situa al 2%.

- Les persones que disposen de titulacions superiors es troben per sota de la mitjana barcelonina. L'any 2014, al Poble Sec hi ha un 22,6% de la població amb estudis superiors i a Barcelona ciutat la mitjana és de 25,6%.

El Districte de Sants – Montjuïc (26%) es troba per sobre de la mitjana del Poble Sec i també de la ciutat, tot i que de manera poc significativa.

- Des dels inicis de la crisi, l'any 2008, i fins al 2014, la renda familiar disponible (RFD) ha disminuït (de 70,8 a 66,3 –sempre en referència a la mitjana barcelonina, que és de 100), tot i que no de manera tan significativa com en altres barris de la ciutat.

El Districte pateix una baixada de més de 5 punts (de 80,7 a 75,3), superior a la disminució patida al barri (que és d'aproximadament 4 punts). La baixada en aquest període es pot emmarcar en el gran descens de la RFD que ha patit en particular un dels barris del Districte, La Marina del Port Vermell (de 77,2 –superior al Poble Sec l'any 2008- a 59,1), una baixada de més de 18 punts.

- Per últim, l'atur³ al Poble Sec (11,1%) es situa aproximadament 1 punt per sobre del Districte (10,1%) i de la ciutat de Barcelona (9,7%).

2.2 Una selecció d'indicadors de salut

Per analitzar el context en què es desenvolupa l'acció comunitària en salut, i comprendre com pot condicionar les intervencions, presentem a continuació una selecció d'indicadors vinculats a la salut de la població de El Poble Sec, comparats amb el Districte i amb el conjunt de la ciutat.

³ Comptabilitzat a la taula com el percentatge de les persones aturades en relació a la població total d'entre 16 i 64 anys.

Taula 2. Indicadors de salut de El Poble Sec

Indicadors	Poble Sec	BCN
Esperança de vida en néixer (2009-2013)	83.4	83.4
Raó d'anys potencials de vida perduts (2009-2013) (1)	122.7	100
Taxa fecunditat adolescent (2010-2014) (2)	16.0	8.6
Prevalença baix pes en néixer (2010-2014)	9.2%	7.4%

(1) Raó entre les taxes de mortalitat prematura (morts entre 1 i 70 anys) estandarditzades per edat del barri i la del conjunt de Barcelona. En base 100 per al total de Barcelona.

(2) Embarassos adolescents per 1000 dones d'entre 15 i 19 anys

Font: elaboració pròpia a partir d'ASPB (2016)

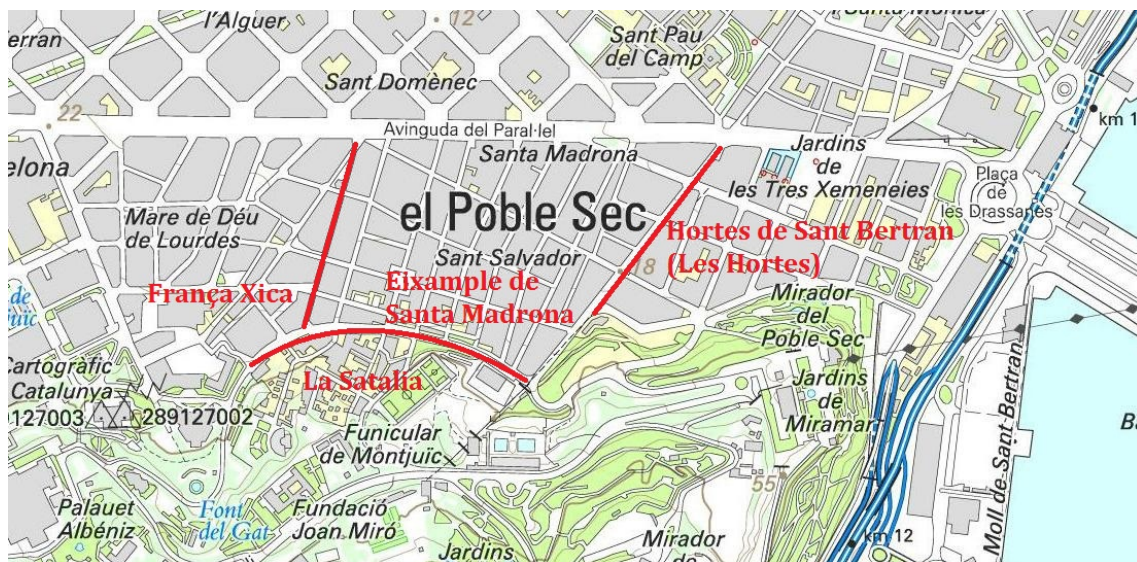
Les dades que mostrem en aquesta taula indiquen diferents aspectes de rellevància. En primer lloc, cal destacar que l'esperança de vida en néixer al barri del Poble Sec i a la ciutat de Barcelona és la mateixa. Així, però, veiem un valor força més elevat pel que fa a la raó d'anys potencials de vida perduts, que indica una mortalitat prematura (morts entre 1 i 70 anys) força més alta que la del conjunt de Barcelona, un 22,7% superior que a la ciutat.

Per altra banda, un element interessant a tenir en compte és la taxa de fecunditat adolescent, és a dir, la taxa d'embarassos en noies entre 15 i 19 anys, la qual a El Poble Sec és pràcticament el doble que a la ciutat., un 16 i un 8,6 per mil, respectivament. Per últim, l'indicador de prevalença de baix pes en néixer també és superior al de la ciutat de Barcelona, mentre que a El Poble Sec és un 9,2% a la ciutat és un 7,4%.

2.3 Elements urbanístics i el seu impacte social: geografia, habitatges, equipaments i serveis

El barri del Poble Sec es situa al Districte de Sants Montjuïc, entre la muntanya de Montjuïc i el barri del Raval de Barcelona (delimitant amb l'avinguda del Paral·lel), amb una clara proximitat al centre de la ciutat ubicat al Districte de Ciutat Vella.

Al barri podem identificar 4 zones diferenciades, derivades del procés d'urbanització del barri. En tres d'aquestes es on es concentra la població, França Xica, Eixample de Santa Madrona, Hortes de St. Bertran (Les Hortes) i en una quarta és en la que engloba l'àrea de muntanya (que apareix a la part inferior del mapa en color verd tenint com a límit l'avinguda Miramar).

Font: <http://www.pladebarcelona.cat/zona/poble-sec/>

La urbanització del barri del Poble Sec té els seus orígens a la segona meitat del segle XIX, després de l'enderroc de les muralles de la ciutat (Catany, 2013). En aquells moments previs a la urbanització era un terreny destinat a l'activitat agrícola, en l'extracció de pedres de les canteres de Montjuïc i zones d'esbarjo (el que es coneix pels berenadors de Montjuïc).

Des dels seus inicis va ser un barri acollir de població obrera i treballadors d'oficis. La trama urbana i viària del barri es va anar definint a inicis del segle XX. Encara que cap

a l'any 29, per motiu de l'Exposició Universal, al barri van proliferar assentaments barraquistes, derivats de l'important flux migratori arribat la ciutat. La nova onada migratòria de postguerra, cap als anys 40 i 50, fa del barri una de les zones de la ciutat amb més assentaments barraquistes cap a mitjans del segle XX. Posteriorment aquesta situació dóna peu al moviment "un pis por família" en desacord amb l'adjudicació de l'administració d'un pis per barraca, la qual va reubicar-les de forma important als polígons de la perifèria (Catany, 2013).

A partir de la constitució dels ajuntaments democràtics al 1979, el barri ha estat objecte de diferents intervencions urbanístiques que han aportat equipaments i millores.

Al 2005 el barri seria objecte d'intervenció de la LLEI 2/2004, de 4 de juny, *Llei de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixen una atenció especial*, també coneguda com la Llei de Barris.

Aquests intervencions van suposar una inversió al Poble Sec de 16.915.500 €, cofinançats entre ajuntament i Generalitat de Catalunya. Entre les intervencions podem identificar la reurbanització i millora d'espais públic, la remodelació d'equipaments socials i culturals, o la millora de serveis compartits pels habitatges, com podria ser clavegueram o canalització d'aigües, i millora d'habitatges (Ajuntament Barcelona i Generalitat de Catalunya, 2011). És de la vessant social del desplegament d'aquesta llei que s'impulsaria el programa Salut als Barris.

Actualment, i en termes generals, el Poble Sec el podem definir com un barri amb població diversa, amb nivell de formació en estudis superior iguals que la del Districte (un 23% al 2015 quan a la ciutat de Barcelona és d'un 28%), i amb un percentatge significatiu de població nascuda fora d'Espanya, un 37% mentre que la mitjana a la ciutat de Barcelona es un 22%⁴.

La tipologia d'habitatge i l'urbanisme també té diferències que se'n deriven del creixement històric del barri, existint zones on es concentren edificacions més antigues amb menys accessibilitat i sens ascensors.

Per altra banda, tal i com se'ns ha explicat a algunes converses informals amb veïns/es del barri, el Poble Sec està patint la pressió turística actualment vigent a tot el

⁴ Dades Departament d'estadístiques Ajuntament de Barcelona. Gener 2015.

centre de la ciutat, la qual fa encarir l'accés a l'habitatge i fa del barri un punt d'oci nocturn, amb molts bars i terrasses, que genera importants molèsties als veïns de determinades zones del barri, com podria ser el cas del carrer Blai.

Per parlar del preu de l'habitatge i de l'evolució viscuda al barri mostrem la Taula 3, on presentem una comparativa del preu de l'habitatge del Poble Sec amb el Districte de Sants – Montjuïc i amb la ciutat de Barcelona, en dades referents al 2013 i al 2016.

Taula 3. Comparativa del preu de l'habitatge del Poble Sec amb Districtes i ciutat. Any 2013 – 2016 (1r trimestre)

	2013				2016			
	Poble Sec	D. Sants-Montjuïc	D. Nou Barris	BCN	Poble Sec	D. Sants-Montjuïc	D. Nou Barris	BCN
Preu (€/m ²) habitatge nou	(*)	2.971,8	1.889,2	3.197,5	(*)	2.669,6	(*)	3.887,9
Preu (€/m ²) habitatge usat	1.582,1	2.009,8	1.631,0	2.627,5	2.606,5	2.442,6	1.696,9	3.046,2

(*) No consten dades del Preu (€/m²) d'habitatge nou. Aquest fet és degut a que no hi ha hagut compravenda d'habitatge nou de preu lliure, ni d'habitatge nou protegit.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Estadística del Ajuntament de Barcelona. Anuari 2013 i 2016 (1r trimestre)

Al Poble Sec no consta el preu (en €/m²) d'habitatge nou en les dades que fan referència als anys 2013, 2014, 2015 i 1r trimestre del 2016. Això és degut a que no ha existit al barri compravenda d'habitatge nou lliure ni d'habitatge nou protegit. Pel que fa al Districte de Nou Barris, durant el primer trimestre de l'any 2016, tan sols ha tingut una compravenda d'habitatge nou lliure i cap d'habitatge nou protegit. Amb aquesta única dada no s'ha pogut elaborar l'indicador, tal i com es pot observar a la taula. Deduïm que aquesta dada pot venir derivada de la inexistència de sòl urbanitzable i/o a l'estancament del sector de la construcció en aquest període.

Podem observar, també, un gran salt en el preu de l'habitatge usat al barri del Poble Sec en aquest període (de 1582,1€/m² a 2.606,5€/m²). L'increment en el període comprés entre el 2013 i el primer trimestre del 2016 ha estat de més de 1.000€/m². Aquest increment coincidiria temporalment amb la informació recollida a algunes converses informals amb veïns en que se'ns explicava l'increment d'espais d'oci,

l'atracció del barri cap a col·lectius de gent amb més poder adquisitiu i més recursos, així com la orientació del habitatge a l'ús turístic per part d'alguns propietaris⁵.

L'increment de preus que ha viscut el barri en relació a l'evolució tant del Districte de Sants – Montjuïc com la ciutat és molt significatiu. Poble Sec ha passat a ser una de les zones més demanades de Barcelona i això ha repercutit en el preu dels seus habitatges, tant de compra com de lloguer. Mentre que el Districte de Sants-Montjuïc, i també la ciutat de Barcelona, entre el 2013 i el 2016 van veure incrementat el preu del m² de l'habitatge usat de compra en uns 400€/m² (de 2.009,8 a 2.442,6€/m² al Districte i de 2.627,5 a 3.042,6€/m² a Barcelona), l'increment de Poble Sec va ser de més del doble (increment de 1024,4€/m² en aquest mateix període).

Al 2013 el Districte de Nou Barris tenia el preu del m² d'habitatge usat en xifres molt similars a les del barri del Poble Sec, i fins i tot es situava per sobre d'aquest (1.631 a Nou Barris i 1.582,1 a Poble Sec). Al 2016, com hem comentat anteriorment, l'increment del preu d'habitatge usat al Poble Sec es dispara, en una pujada del 64,7% dels preus, i en el mateix període de temps, el Districte de Nou Barris aquest increment ha estat del 4%. En un període de 4 anys, dos territoris amb un preu al m² similar al 2013, s'han allunyat dràsticament al 2016.

En relació a la superfície mitjana de l'habitatge usat, al barri del Poble Sec es situa al voltant dels 60m². Hi ha un increment d'un xic menys de 4m² en el transcurs del període 2013 (57,8m² de mitjana) al 2016 (61,7m² de mitjana).

Aquesta mitjana es situa força per sota de la que representa Barcelona en la seva totalitat, on els valors es mouen al voltant dels 80m². El Districte de Sants – Montjuïc es troba en una posició intermitja, situant la seva mitjana al voltant dels 70m², i tal i com passava amb el preu de l'habitatge usat al 2013, el Districte de Nou Barris és el que es troba més a prop de la mitjana del barri del Poble Sec, amb habitatges, de mitjana de 64-65m² de superfície.

⁵ L'article publicat a la Vanguardia el 19 de juny 2016 coincideix amb aquest relat. [\(enllaç aquí\)](#)

2.4 Característiques del teixit social/comunitari

El Poble Sec ha estat i és un barri amb un ric teixit associatiu. Les entitats i associacions s'agrupen i/o organitzen per a col·laborar en diferents espais de treball.

Per una banda trobem la dinàmica generada al voltant de **la Coordinadora d'Entitats del Poble Sec**, fundada al 1989 com a federació d'entitats del barri, que actualment consta amb 112 associacions adherides⁶. Aquesta coordinadora va ser la impulsora del Pla Comunitari Poble Sec, i entre les associacions que la componen hi ha de molt diversa tipologia (AMPA, associacions culturals, associacions religioses, associacions adreçades a la millora social del barri o inclús adreçades a la millora de la salut mental).

Aquesta entitat, gestiona i impulsa projectes i activitats adreçades a “millorar la qualitat de vida del conjunt dels ciutadans i molt especialment d'aquells associats en les entitats que formen la Coordinadora d'Entitats de Poble-sec”, segons informació de la seva web ([enllaç](#)).

Per altra banda, la coordinadora juga un paper d'interlocució en les relacions amb les administracions i forma part del Consell Municipal d'Associacions, del Consell de Ciutat i del Consell ciutadà del Districte Municipal de Sants-Montjuïc.

Una de les línies de treball de la coordinadora és la cogestió d'equipaments públics del barri. Per una banda, amb el Districte de Sants-Montjuïc, cogestiona el Centre Cívic El Sortidor, i per una altra gestiona diferents equipaments: el Poliesportiu municipal de les 3 Xemeneies, el Casal Concòrdia i el Casal Elkano (seus de diferents entitats, plataformes i del propi Pla Comunitari).

Altres línies de treball de l'entitat són l'impuls d'activitats de tipus cultural, social o comunitari adreçades a la participació del conjunt de la població del barri, tals com El Carnaval, La Mostra d'Entitats, el Nadal Solidari, o La Festa Major del Poble-sec.

Per altra banda trobem una altra dinàmica generada al voltant d'un associacionisme més alternatiu o autònom respecte a la col·laboració amb les administracions, en el qual tenen un important pes molt rellevant ateneus i grups emergits a partir del 15M.

⁶ Segons dades recollides de la pròpia coordinadora a 21 d'abril de 2016 ([enllaç](#))

Un centre vertebrador d'aquesta dinàmica més autònoma respecte a les institucions es dona al voltant de l'Assemblea del Poble Sec ([enllaç](#)) i l'Ateneu Cooperatiu La Base ([enllaç](#)).

Al voltant d'aquests espais hem comptabilitzat més de 10 iniciatives, algunes de les quals integren persones i/p col·lectius que també tenen relació amb la Coordinadora d'Entitats. Aquest podria ser el cas de la *Plataforma Recuperem l'Arnau* ([enllaç](#)), la *Plataforma Veïnal Aturem el Pla Paral·lel* ([enllaç](#)), la xarxa d'Intercanvis *Trocasec* ([enllaç](#)), o la iniciativa *Cooperasec* ([enllaç](#)), entre d'altres.

En relació al perfil d'aquestes iniciatives és interessant veure com combinen un posicionament ideològic, on hi ha present la denúncia i la reivindicació, amb el desenvolupament d'actuacions i projectes que intenten donar respostes als problemes derivats d'un model de societat individualista, capitalista i mercantilitzador, com algunes d'elles defineixen.

Per altra banda s'apunten com a interessants les dinàmiques de reconeixent mutu i cooperació des de l'autonomia que es donen entre aquests tipus d'entitats, les més tradicionals, més propera a l'espai de treball de la coordinadora, i les més alternatives més properes a la dinàmica de l'assemblea de barri.

Activitats de caire comunitari, com podria ser la Festa Major del barri, cap al mes de juliol, són alguns d'aquests exemples que materialitzen la cooperació des de l'autonomia.

3. Breu descripció de les accions comunitàries en l'àmbit de la salut

Aquest apartat presenta de forma sintètica el procés d'impuls i evolució de l'acció comunitària en Salut desenvolupada al barri del Poble Sec. Es tracta d'una síntesi descriptiva, és a dir, deixem per a les properes seccions de l'informe l'anàlisi en profunditat de les accions que s'estan desplegant.

3.1 Origen i accions principals

Les accions comunitàries en salut, és a dir, les accions que plantegen objectius de promoció de la salut buscant una implicació de la població (ja sigui en la detecció de necessitats, en el seu disseny o en la seva implementació i seguiment) és desenvolupen de forma central a partir de la Comissió de Salut del Pla Comunitari de Poble Sec. En aquesta comissió participen els CAP del barri, junt a d'altres entitats, serveis i persones.

La col·laboració entre serveis públics i entitats és una de les característiques de la Comissió, la qual va tenir el seu embrió a la Comissió de Salut promoguda per la Coordinadora d'Entitats de Poble Sec, de forma prèvia al PDC.

Va ser a finals de l'any 2005 quan la Coordinadora d'Entitats va donar les primeres passes per a iniciar el Pla Comunitari sol·licitant la iniciativa a les administracions. Un cop engegat, la Comissió de Salut va passar a ser una de les comissions del PDC i, de forma progressiva, es va incorporar la participació de diferents entitats i serveis, entre ells els centres de salut. El CAP- *Les Hortes*⁷ s'incorporà als inicis del Pla (havia participat d'algunes trobades de la comissió de Salut de la Coordinadora d'Entitats),

⁷ La ràpida implicació del CAP *Les Hortes* possiblement va venir derivada del fet que era un centre de nova creació, que va iniciar l'activitat a l'any 2002, on part important de l'equip era nou (amb formació en medicina familiar i comunitària), i on des dels inicis existia la voluntat de relacionar-se i entrar en contacte amb el barri, tenint també com uns dels seus principis orientadors els recollits a la metodologia APOC, això va suposar que a l'any 2005 realitzessin una diagnosi de salut al barri en un procés paral·lel al de la creació del PDC. Com a informació rellevant, esmentar que una de les professionals que s'incorporaria més endavant, i que va assumir un paper rellevant en aquest àmbit, havia passat per un CAP amb experiència en salut comunitària, el CAP Xafarines de Trinitat Nova, que va ser un centre referent en el tema cap a finals dels anys 90, inicis dels 2000.

mentre que el *CAP Manso* ho faria més endavant, al voltant del 2008, amb l'arribada de la *Llei de barris* i del programa de l'ASPB *Salut als Barris*.

El desplegament del programa Salut als barris, plantejava (i planteja) com una de les seves primeres passes la generació d'aliances al territori per a posteriorment realitzar una diagnosi i prioritzar les accions a desenvolupar, fet que suposa la creació d'un grup motor per a l'impuls de la diagnosi. En el cas del Poble Sec, es van seguir aquests principis metodològics, i al voltant d'un any després de la constitució d'aquest grup, amb la finalització de la diagnosi, el grup impulsor va quedar integrat a la Comissió de Salut del Pla Comunitari.

En tots aquests anys la dinàmica desenvolupada per la Comissió s'ha fonamentat en la reflexió-acció-reflexió. Per a portar a terme aquesta reflexió en alguns moments s'ha buscat la participació ampla de la població, com va ser el cas de l'esmentada elaboració de la Diagnosi de l'ASPB en el marc del programa Salut als Barris. En d'altres moments, s'ha fonamentat més en la reflexió interna de la Comissió.

Una de les preocupacions recurrents en aquests darrers anys ha estat la incorporació de la veu dels veïns i veïnes en aquestes reflexions de la comissió de Salut. Tal i com se'ns ha explicat a alguna de les entrevistes, l'impuls del projecte EquilibradaMent no només buscava donar resposta a la salut mental i emocional de la població, sinó enfortir una estratègia de participació dels veïns i veïnes en aquesta comissió, fet que preocupava junt amb les dificultats per part de la Comissió de tirar endavant projectes concrets.

Com a un element vertebrador d'aquesta estratègia de participació veïnal s'ha incorporat al projecte EquilibradaMent la filosofia de l'intercanvi (principis que ja portaven a terme entitats i grups del territori com el Trocasec i la Xarxa d'Intercanvi de Coneixement).

Per altra banda, les pròpies participants expliquen que és en la Comissió de Salut on s'han desenvolupat les reflexions i avaluació de l'activitat que aquesta desenvolupa. També s'esmenta que aquestes han estat bàsicament qualitatives, a partir de les percepcions del participants i/o organitzadors de les activitats, i que es troben a faltar indicadors d'impacte al respecte.

3.2 Actors implicats en les intervencions

El nivell d'implicació i compromís en el desenvolupament de les diferents Accions Comunitàries en Salut és divers, amb tot i això, sí podem dir que existeix un conjunt d'entitats i/o serveis que tenen un paper actiu en el desenvolupament de les mateixes. Les detallem a continuació:

1. CAP Les Hortes (2)
2. CAP Manso (2)
3. Fundació Hospital Sant Pere Claver
4. Psicòlegs Sense fronteres
5. Associació El Mirall
6. PASSIR (Atenció sexual i reproductiva) (2)
7. PIAD
8. Agència Salut Pública
9. Serveis Socials del Poble Sec
10. Associació Espai Pedreres
11. Centre Cívic
12. Psicòloga del SAIER
13. Veïns/veïnes (actualment 4)

Cal destacar que la dinamitzadora del Pla Comunitari assumeix una important tasca en el desenvolupament de les actuacions compartides que es desenvolupen en el marc del Pla Comunitari, i que d'altres projectes (ells es presenten a l'apartat 4.2 del projecte i funcionen amb molta autonomia respecte al PDC).

Per altra banda, encara que no han estat recollides i analitzades en la construcció de l'índex d'acció comunitària que va determinar la selecció de Poble-sec com a cas d'estudi, s'identifiquen altres actuacions que tenen una implicació directa en la salut, tals com les del grup de comaternitat i criança compartida *Babalía*, o algunes de les desenvolupades sota el paraigües de la xarxa d'intercanvi *Trocasesc*.

4. Anàlisi de l'acció comunitària en salut

Com hem avançat en la descripció de la metodologia, l'estudi de cas es va orientar entorn de tres dimensions centrals, que van delimitar els processos de cerca i anàlisi d'informació. La primera d'aquestes dimensions l'anomenem "simbòlica" i fa referència als significats, interpretacions i conceptualitzacions que els diferents actors tenen respecte de l'acció comunitària en salut. Ens referim al **perquè** de l'acció comunitària en salut, el problema públic i els valors i idees que estarien motivant la intervenció. La segona dimensió és la "substantiva", que es refereix a les accions de salut comunitària que en concret es desenvolupen en el territori, els seus objectius, continguts i activitats. Parlem del **què** de l'acció comunitària en salut. La tercera dimensió és la de caràcter "processual", és a dir, les formes o mètodes que s'apliquen per desenvolupar les accions en salut comunitària. En aquest sentit analitzem el **com**, la manera de gestionar i interactuar entre els diferents agents quan es fa acció comunitària en salut⁸.

4.1 Simbòlica: el perquè

El discurs en relació al sentit de l'acció comunitària en salut és força homogeni entre els participants i ens remet als principis de l'acció comunitària. Com a idees centrals del discurs apareix la detecció de necessitats junt amb la població del territori i la cerca i construcció d'estratègies conjuntes per a fer front a les dificultats detectades. En aquest discurs, la responsabilitat de la població respecte la seva la salut també es comú denominador de les diferents visions de les persones entrevistades.

Per altra banda, des del Pla Comunitari s'han editat vídeos explicatius d'alguns dels projectes que s'estan desenvolupant, com és el cas de l'*EquilibradaMent* ([enllaç aquí](#)), on es dona molta importància als determinants socials de la salut. En aquest sentit es fa referència a que dos tercers part de la nostra salut no vindria determinada per l'atenció sanitària, sinó per factors emocionals o socials. Aquesta idea força ha aparegut a vàries de les entrevistes.

⁸ Per a una definició conceptual en detall d'aquestes tres dimensions es pot consultar el document "Marc analític i metodologia general del projecte Salut comunitària", elaborat per l'equip d'aquesta recerca. Disponible a <http://salutcomunitaria.com>

El vincle entre aquests determinants de la salut i les accions comunitàries en salut el trobaríem en la pròpia metodologia de treball de l'Acció Comunitària, sobre la qual es desenvolupa el Pla, és a dir, sobre el treball conjunt i el coneixement de l'entorn i el territori, per tal de detectar necessitats derivades d'aquests determinats i poder-les afrontar conjuntament.

4.2 Dimensió Substantiva: el què de l'acció comunitària en salut

Tal i com assenyalàvem a les pàgines anteriors, l'acció comunitària en salut al barri del Poble Sec s'articula de manera central en el marc de Comissió de Salut del Pla Comunitari. Amb tot i això, cal fer esment que, al marge del Pla Comunitari, existeix un teixit associatiu ric que també impulsa algunes accions, i uns centres de Salut amb algunes activitats de promoció de la salut⁹ desplegades de forma independent al Pla Comunitari.

Taula 4. Resum de les accions comunitàries en salut desenvolupades al barri del Poble Sec per l'impuls o col·laboració del PDC

Accions	Qui lidera
EquilibradaMent	Pla Comunitari del Poble Sec
Grup de gènere	Pla Comunitari del Poble Sec (incipient)
Baixe'm al carrer	Coordinadora d'entitats Poble Sec (originàriament PDC)
Escola de famílies BAULA	ASPB
Grup i tallers per a dones	Psicòlogues sense fronteres (originàriament PDC)

En relació a les accions o projectes que s'impulsen des de el Pla Comunitari Poble Sec, o amb el seu suport, les presentem a continuació:

⁹ Aquestes activitats desenvolupades pels centres de salut, les quals van adreçades a la població però no incorporen la seva participació en el seu disseny, execució o avaluació, no han estat recollides ja que no s'enquadren dins de la nostra definició d'acció comunitària.

1) Projecte Equilibradament

El projecte EquilibradaMent és un clar exemple de disseny i planificació d'un projecte a partir de les necessitats del territori. Està liderat per la Comissió de Salut del Pla Comunitari ([enllaç](#)).

EquilibradaMent es va posar en marxa a partir de la diagnosi i prioritats establertes a la diagnosi de *Salut als Barris*, finalitzada al 2009. En aquell moment, a partir del procés de reflexió realitzat per la Comissió de Salut, s'identificava a les consultes mèdiques dels CAP un augment de l'ansietat, alteracions del somni, depressió, símptomes que semblava venien derivats dels impactes negatius de la crisi econòmica (manca de treball, dificultats per assumir les despeses d'habitatge, etc.).

El projecte *EquilibradaMent* es va plantejar com a una alternativa a la medicalització que demanaven molts pacients davant d'aquests símptomes. Partint d'una concepció amplia de la salut, moltes d'aquestes situacions podien millorar si s'enfortia el vincle d'aquestes persones amb la seva comunitat i es trencava el seu aïllament. La idea va ser donar eines alternatives a la medicalització (exercici físic, ioga o altre tipus de teràpies), així com oportunitats de relació per a que aquestes persones s'enxarxessin amb el seu barri.

Una altra característica del projecte Equilibradament és l'existència de certa estratègia d'empoderament dels usuaris a través del retorn social de l'activitat. Es a dir, els tallers són gratuïts per als seus participants, però impliquen un retorn a la comunitat per part d'aquests, ja sigui organitzant algun taller, ja sigui ajudant a organitzar alguna activitat comunitària. Com a dada interessant cal esmentar que algunes participants de l'EquilibradaMent han acabat sent membres de la Comissió de Salut.

En relació a l'accés al projecte per part de la població, aquest ve determinat de forma important per la prescripció social feta des del centres de salut o des de l'orientació de les pròpies entitats del barri. Un dels punts forts del projecte, segons algunes entrevistes, és l'acollida que es fa a les persones que s'aproximen al projecte a partir de les esmentades derivacions, aquesta feina es desenvolupada per la tècnica comunitària del PDC. En aquesta acollida, es posen en valor les capacitats de les persones, es fa èmfasi en la importància del retorn social (però sense sobrecarregar a

les persones que es puguin sentir insegures al respecte) i es reforça la idea de que tothom pot aportar alguna cosa a la comunitat.¹⁰

El fet de que els propis participants contribueixen al desenvolupament dels tallers ha permès desenvolupar tota l'activitat amb un cost molt reduït. Inicialment el projecte es va desenvolupar pràcticament amb un cost "cero", encara que progressivament s'ha incrementat la despesa per a millorar la difusió o elaborar el vídeo explicatiu.

Entre els tallers desenvolupats trobem, a títol d'exemple: meditació, teràpies naturals, dansa oriental, entre d'altres.

2) Grup de gènere

Aquest projecte està actualment en procés de disseny des de l'espai de la pròpia Comissió de Salut. Possiblement en breu s'acabarà constituint com una subcomissió per tal d'acabar de concretar el seu disseny i desplegament.

Partint de la reflexió aportada a la Comissió de Salut en relació a les relacions entre adolescents, conductes sexuals de risc, detectades a partir del programa desenvolupat per l'ASPB *Salut a Escola*, es veu la necessitat de plantejar una estratègia per treballar les relacions de gènere en sentit ampli, apuntant-se com a possible primer pas iniciar el treball a les escoles de primària.

3) Baixem al carrer

El projecte Baixem al carrer es va impulsar originàriament de forma compartida entre la Coordinadora d'Entitats del Poble Sec i el Pla Comunitari.

Va ser cap a la any 2009 quan es detecta que degut a les barreres arquitectòniques i als habitatges sense ascensor son moltes les persones grans que poden passar setmanes, inclús mesos, sense sortir al carrer. La resposta a aquesta situació va ser

¹⁰ Pel tipus de tallers que es desenvolupen a l'EquilibradaMent, segons les entrevistes realitzades, existeix una important resistència dels homes a participar del projecte. Les dades ho constatarien; en aquesta darrera edició s'han desenvolupat 10 tallers amb la participació de 53 persones, de les quals 49 eren dones i 4 eren homes.

l'impuls de "Baixem al carrer", un projecte que té com a objectiu fer sortir a aquestes persones i connectar-les amb la seva comunitat i amb les activitats que en aquesta es desenvolupen.

Per tal d'iniciar-se el projecte, la coordinadora d'entitats va buscar finançament extern, el qual va permetre aconseguir una cadira de rodes articulada, i va contractar a una persona per a desenvolupar el projecte. En coordinació amb el Pla Comunitari, és van fer crides de voluntariat per a fer aquests acompanyaments.

De manera progressiva el projecte va acabar tenint més presència en la quotidianitat del barri, és fan trobades entre els persones grans que es baixen al carrer i se les acompanya a activitats comunitàries (festes majors, etc.).

El paper de la Comissió de Salut en el *Baixem al carrer* ha anat evolucionant amb els anys. Si bé inicialment hi havia més reflexió per anar enfortint el projecte, actualment és el projecte qui fa una rendició de comptes sobre l'evolució el mateix en el marc del Pla Comunitari.

El paper de la Comissió sempre ha estat de reforç i de col·laboració, cada membre aportant des del seu paper idees, estratègies, etc. Des de la dinamització comunitària s'ha donat suport a la crida de voluntaris, a la difusió i a la connexió de les sortides al carrer amb les activitats comunitàries. Des dels centres de salut s'han fet, i es fan, derivacions i visites domiciliaries a les persones beneficiaries del projecte.

Actualment, des del punt de vista del seu funcionament i finançament, podem dir que Baixem al carrer es un projecte amb autonomia respecte al Pla Comunitari.

4) Escola de Famílies Baula

Aquest és un projecte aportat per l'Agència de Salut Pública de Barcelona del qual ja s'han desenvolupat tres edicions (la darrera al llarg del curs escolar 2015-2016). El contingut del curs estat discutit en el marc de la Comissió de Salut per a un millor ajust a les necessitats del barri.

El projecte consisteix en desenvolupar tallers amb pares i mares de les escoles per tal de millorar les habilitats parentals. L'elecció del lloc on fer l'activitat es va decidir pensant en el públic destinatari i quins eren els col·lectius amb majors necessitats. La ubicació i l'estratègia de difusió, es treballen des de la Comissió, on també és fa un

seguiment del projecte i una sessió d'avaluació al final. Els tallers son desenvolupats per una infermera de l'ASPB, com a dinamitzadora principal, però amb el suport al llarg dels anys d'altres professionals que treballen o col·laboren al barri, tals com un psicòleg i educador de l'Espai Infància de la coordinadora d'entitats, una infermera del CAP Les Hortes i algunes psicòlogues de l'associació Psicòlogues sense fronteres.

Segons l'entrevista realitzada a un pare participant, les sessions estan molt enfocades a aquesta millora de la relació pares-fills però també a aconseguir una millor vinculació de les famílies amb el seu entorn i comunitat. En aquest sentit, la millora del vincle i les relacions serien l'estratègia central per a la millora de la salut i la prevenció. La valoració dels participants és molt positiva, s'intenta partir de la vivència i saber dels participants, segons el que se'ns ha explicat, les sessions no son viscudes com a classes magistrals sinó com a un espai on la gent se sent reconeguda i aprèn entre iguals.

S'han desenvolupat tres edicions d'aquest projecte, les dues primeres al centre cívic el sortidor, obertes a la participació de famílies de totes les escoles del barri, i la darrera edició desenvolupada a l'escola Carles I (ara escola Poble Sec), a la que han participat 13 famílies. Actualment està a debat en el marc de la Comissió on desenvolupar la propera edició. La principal dificultat és arribar a les famílies que més ho necessitarien, fet que tampoc s'assegura en cas de desenvolupar-ho en les escoles amb majors dificultats.

5) Cicles de tallers per a dones

Aquest projecte es va iniciar l'any 2008-2009 a partir de la detecció del desarrelament i aïllament en moltes dones immigrants que vivien al barri (amb el nom de "Grup de trobada de dones"). El seu objectiu és generar un espai on es puguin conèixer dones en la mateixa situació i poder compartir preocupacions, vivències i fer xarxa de suport.

Si bé inicialment la Comissió de Salut va estar molt implicada en el disseny de les sessions, actualment és un projecte que es desplega amb força autonomia amb el lideratge en el desplegament de l'entitat Psicòlogues sense Fronteres Catalunya. De forma periòdica es fa un retorn sobre el desenvolupament del projecte en el marc de la Comissió.

Des del punt de vista de la salut mental i emocional, el projecte busca que les participants, a partir de compartir la seva vivència, puguin aprendre i fer ús dels seus propis recursos per afrontar diferents situacions. En aquest sentit, es dona certa estratègia d'empoderament personal de les participants per part de les professionals que condueixen el grup.

4.3 Dimensió processual-operativa: el com

El procés de treball desplegat per a l'impuls de les accions comunitàries en salut del barri de Poble Sec s'articula a partir del treball conjunt generat en la Comissió de Salut del Pla Comunitari¹¹.

De forma genèrica podríem dir que totes les iniciatives i projectes que es desenvolupen en el marc del Pla poden tenir incidència sobre la salut, com esmenten alguns dels entrevistats, ja que aborden problemes que preocupen a la gent i/o aborden la dimensió relacional de les persones. Amb tot i això, la única comissió que és planteja objectius específics sobre la salut és la *Comissió de Salut*.

Els objectius de la *Comissió de Salut* són:

- Millorar la salut física i mental de les persones del barri.
- Promoure hàbits de vida saludables.
- Disminuir desigualtats en salut.

El plantejament de treball de la comissió es fonamenta en la reflexió-acció-reflexió. Des del treball conjunt es genera un espai de col·laboració que pensa les accions a desenvolupar i en fa el seguiment.

Majoritàriament la presència en aquest espai de treball és tècnica, la seva composició és:

- CAP Les Hortes (2)
- CAP Manso (2)

¹¹ El Pla Comunitari del Poble Sec s'organitza a partir de 5 Comissions de Treball: Convivència i coneixement mutu, Gent Gran, Joventut, Sociolaboral i Salut.

- Fundació Hospital Sant Pere Claver
- Psicòlegs Sense fronteres
- Associació El Mirall
- PASSIR (Atenció sexual i reproductiva) (2)
- PIAD
- Agència Salut Pública
- Serveis Socials del Poble Sec
- Associació Espai Pedreres
- Centre Cívic
- Psicòloga del SAIER
- Veïns/veïnes (actualment 4)

Segons els propis integrants de la comissió entrevistats, la presència de veïns i veïnes a la comissió és complexa. Aquesta poca participació vindria derivada de l'existència de certa tecnificació de la taula respecte als temes abordats, així com del tipus de propostes a impulsar. Amb tot i això, a les entrevistes es reconeix que el plantejament de les sessions es molt dinàmic, es fa ús de metodologies participatives i la càrrega que suposa participar no és molta: una reunió mensual d'unes dues hores. També s'ha de dir que, en ocasions, participants del projecte *EquilibradaMent* han acabat integrant-se a la Comissió com a forma de retorn personal cap al projecte, així com que actualment hi participen de forma regular un parell de veïns/veïnes.

També cal esmentar que la gestió quotidiana i seguiment dels projectes que fa la comissió es deriva d'un procés de reflexió més ampli: la diagnosi participativa. En aquest procés de diagnosi sí s'ha incorporat de forma més clara la visió o veu dels veïns i veïnes.

Per altra banda, en moments puntuals, també s'han fet activitats d'obertura i explicació de la feina desenvolupada al barri. A títol d'exemple podem remetre'ns a l'activitat organitzada en 2011, on la comissió de salut va fer una exposició al oberta al barri, possibilitant així l'apropament i participació de la població ([enllaç](#)).

Va ser també cap a l'any 2011, després de la realització de la diagnosi elaborada en el marc del programa *Salut als Barris*, i de la integració del grup motor d'aquest programa en la Comissió de Salut, que s'obriria la reflexió interna de com incorporar la participació de veïns i veïnes a la Comissió. A partir de la preocupació compartida de l'excés de medicalització i problemes de salut emocional i mental derivats de la crisi, es va plantejar no només fer accions dirigides a incidir-hi, sinó també generar un procés empoderador i potenciador de la salut a través del canvi de rol dels beneficiaris, on no només rebrien tallers sinó que també aportarien activitats/tallers al projecte.

Seria a partir d'aquest moment que es posaria en marxa el projecte EquilibradaMent, on l'entitat Troca-Sec va tenir un paper central en la seva primera edició. És a partir d'aquest projecte que es va fer un salt en la implicació dels veïns i veïnes en la salut comunitària. Si bé fins al moment la seva participació havia estat en espais de reflexió, seguiment, avaluació, o en les diagnosi comunitàries i/o de salut, amb aquest projecte l'objectiu seria buscar que els perceptors de les pròpies accions fessin un retorn a la comunitat organitzant tallers o fent suport activitats comunitàries. Una d'aquestes possibles formes de retorn va ser implicar-se en alguna de les comissions de treball del Pla. Cal dir que en alguns moments s'ha donat la participació de persones provinents del projecte EquilibradaMent a la Comissió de Salut del PDC, encara que aquesta participació continua essent molt minoritària.

En tot aquest procés de treball conjunt que es porta terme en el Pla Comunitari, la figura de la dinamització comunitària és el motor central segons ens han explicat els entrevistats. Per altra banda, amb l'objectiu de generar més autonomia, s'ha fet l'intent de gestionar col·lectivament alguna de les tasques que se'n deriven de la Comissió, tals com l'elaboració d'actes, materials informatius, etc., però han acabat de nou recaient en aquesta figura. Segons ens expliquen els participants tenien importants dificultats en portar a terme els compromisos que assumien amb la comissió.

Segons la informació rebuda, la figura de la dinamitzadora esdevé una peça d'encaix entre el Pla Comunitari, la Comissió i d'altres activitats que es puguin estar desenvolupant al barri. És referent de cara entitats i persones que volen proposar activitats al Pla o a la Comissió. De la mateixa forma, els membres de la comissió també son molt permeables a propostes que puguin venir del barri, com per exemple ha estat la proposta de participar a les jornades organitzades per Cooperasec. En aquest sentit les persones integrants a la Comissió, així com la cultura de treball que s'ha anat generant al llarg del anys, reconeix l'existència d'altres actors de territori amb

els quals hi ha predisposició a col·laborar. Aquest fet sembla clau en la forma de fer de la Comissió i en el seu reconeixement al territori.

En el propi relat de les persones entrevistades de la comissió emergeix l'existència de diferents col·lectius que de forma autònoma estan portant a terme accions que també contribueixen a la salut comunitària, tals com podrien ser l'Ateneu la Base, o l'associació de Comaternitat i criança compartida Babalia.

La dinamització comunitària al PDC Poble Sec es porta a terme per una única professional, no existeix un equip com es pot donar el cas a d'altres PDC. Aquest fet pot comportar límits a l'hora d'assumir i impulsar accions degut a la centralitat d'aquesta figura.

La gestió dels recursos en el marc de la comissió es compartida. Per una banda els integrants, majoritàriament professionals de serveis o entitats¹², amb la presència d'un veí/veïna, aporten el seu temps. Per una altra, les entitats i/o serveis que poden aportar projectes o programes ho fan, tenint l'opció de reorientar-los o reorganitzar-los en base a les necessitats del territori i a les capacitats o implicació d'altres membres de la Comissió. Com a exemple de projecte aportat per un dels serveis participants i readaptat a la realitat del barri podríem parlar del "BAULA: Escola de Famílies". Aquest és un projecte de l'Agència de Salut Pública de Barcelona, el qual té com a objectiu la millora de les habilitats parentals. En el cas de Poble Sec, el centre Educatiu on desenvolupar-ho i la millor adaptació de continguts es van fer en el marc de la comissió, i el seu desplegament es va fer de forma compartida entre la infermera de l'ASPB i la infermera del CAP Les Hortes.

En quant als recursos econòmics, els pocs que se'n puguin necessitar pel desenvolupament de projectes de la Comissió, com podrien ser uns 1.000 € anuals per a l'EquilibradaMent, són aportats des del pressupost del Pla Comunitari¹³.

És a la Comissió de Salut on, de forma general i com a espai prioritari per fer-ho, es profunditza en la diagnosi dels problemes de salut al barri, es fa priorització de temes a

¹² La participació dels professionals ve reconeguda com a hores de treball, encara que en molts casos la implicació d'aquests professionals supera les hores de treball reconegudes.

¹³ Els barris on s'està desplegant el programa Salut als barris, en el cas de Poble Sec en la fase de manteniment, disposen d'un petit pressupost pel desplegament d'accions. En aquest cas aquest petit fons no s'ha fet servir, i les activitats s'han finançat des del PDC.

abordar, es pensen les formes organitzatives més adients per impulsar les accions i es fa el seguiment i l'avaluació de les accions desenvolupades.

En relació als projectes que es van impulsant i/o creant des de la Comissió, tal i com van adquirint autonomia, la implicació dels membres es va reduint però sense perdre el vincle. És en l'espai de la comissió on es continua explicant de forma periòdica el desenvolupament del projecte encara que ja no depengui d'aquesta el seu desplegament. Aquest intercanvi d'informació permet connectar els projectes amb d'altres activitats, continuar fent derivacions, etc. Aquest seria el cas de Baixem al carrer i el Grup de trobada de dones. En relació a la forma en què s'inicien i desenvolupen els projectes des de la comissió, es dedueix la intencionalitat de promoure l'autonomia d'aquesta un cop estan consolidats. Aquesta flexibilitat en la implicació de la Comissió permet a la Comissió alliberar temps i energia per afrontar nous reptes i projectes.

En relació a projectes que es desenvolupen al barri que poden tenir relació amb la salut, són coneguts i reconeguts com un recurs d'aquesta comunitat també a donar a conèixer des del Pla. Existeix contacte i intercanvi d'informació.

5. Conclusions

Amb la voluntat de sintetitzar i presentar aspectes significatius de les característiques de l'acció comunitària en salut en el barri del Poble Sec, presentem a continuació una taula de tipus esquemàtic.

	Variables	POBLE SEC
Dimensió simbòlica	Concepció de la salut i els seus actius	<ul style="list-style-type: none"> Principis de la AC, participació, responsabilitat, importància de les relacions com actiu de salut.
Dimensió substantiva	Agenda i temàtiques abordades	<ul style="list-style-type: none"> Suport (psico-social) Retorn social: Autonomia i comunitat
	Recursos (origen, sostenibilitat)	<ul style="list-style-type: none"> Variats: sobretot Administracions Públiques, i hores de professionals i de voluntariat.
Dimensió processual operativa	Estructura i lideratge de la iniciativa	<ul style="list-style-type: none"> Territori en un sentit ampli (PDC, integra a posteriori Salut als Barris)
	Diversitat de la participació	<ul style="list-style-type: none"> Sobretot tècnics de les Administracions Públiques i entitats <i>Repte</i>: Participació veïnat no associat (Comissió Salut)
	Nivells de participació i implicació	<ul style="list-style-type: none"> Lideratge fort dinamitzadora comunitària <i>Repte</i>: més distribució tasques

Les accions comunitàries en salut (és a dir, les accions que plantegen objectius de promoció de la salut amb la implicació de la població en la detecció de necessitats, en el seu disseny o en la seva implementació) es desenvolupen de forma central a partir de la Comissió de Salut del Pla Comunitari de Poble Sec.

La col·laboració entre serveis públics i entitats del barri és una de les característiques de la Comissió, la qual ja va tenir un embrió previ a partir de la Comissió de Salut promoguda per la Coordinadora d'entitats de Poble Sec.

Va ser a finals l'any 2005 on es donarien les primeres passes per a iniciar el Pla Comunitari, i de forma progressiva es va anar incorporant la participació de diferents serveis, entre ells els de salut. El CAP Les Hortes s'incorporaria als inicis, el CAP Manso ho faria més endavant, al voltant de l'any 2008, amb l'arribada al barri del programa de l'ASPB Salut als Barris. Actualment, ambdós caps estan abocant esforços en promoure actuacions de promoció de la salut comunitària. La consolidació del treball fet des del PDC va fer que el grup motor o impulsor de Salut als barris s'incorporés de forma ràpida a l'espai de treball de la Comissió de Salut per tal d'evitar duplicitats.

En tots aquestes anys la dinàmica desenvolupada per la Comissió s'ha fonamentat en la reflexió-acció-reflexió. En alguns moments aquesta reflexió s'ha fonamentat en la participació ampla de la població, com va estar el cas de l'elaboració de la Diagnosi de l'ASPB finalitzada al 2009. Al llarg dels anys també s'han donat reflexió estratègiques en el marc de la Comissió per a prioritzar accions i definir objectius. Amb tot i això, les pròpies participants de la comissió troben a faltar indicadors d'impacte de la tasca desenvolupada, ja que el tipus d'avaluacions que han pogut implementar són més qualitatives o de percepcions del participants i/o organitzadors.

La dinàmica col·laborativa generada en el marc del Pla es dona cap a dintre i cap enfora. És a dir, internament les entitats i persones participants es donen suport per a l'impuls de projectes que depenen exclusivament de la comissió, però al mateix temps es reconeix l'existència d'un teixit associatiu ric al barri, amb el qual també és col·labora.

Dintre d'aquest teixit associatiu, o de grups de ciutadans autoorganitzats, també s'identifiquen accions comunitàries amb orientació a la salut, com podrien ser grups de criança o grups d'intercanvi o suport mutu al voltant de la Xarxa Trocasec o l'Ateneu La base. Des de l'autonomia i la independència, s'identifica en aquesta relació un clima col·laboratiu i de reconeixement mutu amb el Pla Comunitari per a la millora del barri.

En relació al funcionament de la Comissió de Salut, la tècnica del Pla Comunitari juga un paper central en la seva dinamització, gestió de la informació i dels projectes, etc. Els intents que s'han fet per tal de distribuir aquesta centralitat no han acabat de

funcionar. Per altra banda a les entrevistes també s'apunta la debilitat d'una única persona en les tasques de dinamització, fet que s'identifica com a un límit per a que siguin assumides o dinamitzades noves propostes del veïnat.

La gestió del recursos també es dona de forma col·laborativa. Cada entitat o servei aporta el seu temps o projectes que pot posar a disposició del barri. A títol d'exemple, es pot mencionar el taller d'habilitats parentals de l'ASPB.

Per la seva banda, existeix un petit pressupost del PDC per a fer difusió i desenvolupar algunes activitats. Des de la Comissió, tal i com els projectes es van enfortit, es promou la seva autonomia per tal d'alliberar temps i energies per assumir nous projectes.

En relació a la participació dels veïns i veïnes del barri en la Comissió de Salut del PDC és baixa, cosa que no succeeix amb altres comissions on hi ha una participació amplia del veïnat. Aquest fet s'atribueix a la temàtica abordada i a certa tecnificació en el marc de reflexió i el treball desenvolupat, i són també les pròpies participants que defineixen el funcionament com a dinàmic i participatiu. L'orientació d'algunes activitats o projectes plantegen la implicació i l'empoderament dels participants com a un element de millora de la seva salut. Aquest és el cas del projecte Equilibradament, on les persones participants, moltes derivades dels centres de salut, accedeixen als tallers amb el compromís de fer algun tipus de retorn a la comunitat.

6. Referències bibliogràfiques i webgrafia

<http://csalutpoblesec.webnode.es/>

<http://www.retines.net/?p=1289&lang=>

<http://trocasec.barripoblesec.org/2016/03/06/banc-del-temps-del-poble-sec-2/>

<http://cooperasec.barripoblesec.org/>

7. Persones entrevistades

- Dinamitzadora del Pla Comunitari Poble – Sec
- Infermera ASPB
- Doctors CAP Manso i CAP Les Hortes
- Infermera CAP Les Hortes
- Llevadora CAP Les Hortes
- Activistes Trocasec
- Pare participant del projecte BAULA

Projecte realitzat amb el suport RecerCaixa, un programa impulsat per l'Obra Social "la Caixa" amb la col·laboració de l'ACUP

recerCaixa
Avancem amb la ciència_

L'**equip investigador** que impulsa el projecte està format per membres de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP) de la Universitat Autònoma de Barcelona, l'Agència de Salut Pública de Barcelona (ASPB), l'Institut Català la Salut (ICS) i el Pla de Desenvolupament Comunitari de Roquetes.

Investigadora principal:

- Raquel Gallego Calderón (IGOP-UAB).

Equip de recerca:

- Nicolás Barbieri Muttis (IGOP-UAB)
- Ernesto Morales Morales (IGOP-UAB)
- Carolina Muñoz-Mendoza (IGOP-UAB)
- Bernat Quintana Terés (IGOP-UAB)
- Marc Martí Costa (Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales (FLACSO- Ecuador)
- Maribel Pasarín Rúa (ASPB)
- Maica Rodríguez Sanz (ASPB)
- María José López Medina (ASPB)
- Nuria Calzada Lombana (ASPB)
- Laia Palència (ASPB)
- Xavier Blancafort Sansó (ICS)

Comitè assessor i de seguiment:

- Felipe Herrera (PDC Roquetes)
- Glòria Muniente (EAP Roquetes-Canteres)
- Carles Valero Garcia (ICS)
- Montse Petit (ASPB)
- Carme Borrell i Thió (ASPB)
- Ana M. Novoa Pardo (ASPB)
- Andreu Segura i Benedicto (Generalitat de Catalunya)
- Oscar Rebollo (IGOP-UAB)
- Joan Subirats (IGOP-UAB)

Gestor:

- Nacho Ruiz Balmaseda (IGOP-UAB)